

17. Decentralized Autonomous Corporation. URL: <https://www.eoscanada.com/en/knowledge-base/dac> (дата звернення: 10.09.2019).
18. Radutniy Oleksandr. Adaptation of criminal and civil law in view of scientific-technical progress (Artificial Intelligence, DAO and Digital Human) Проблеми законності. 2019. Вип. 144. 200 с.
19. Марія Коваль. Електронна особистість: навіщо ЄС обговорює права роботів. Європейська правда. 2017. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:J9uwbkvAGoQJ:https://www.euro-integration.com.ua/experts/2017/01/24/7060539/+&cd=3&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=safari> (дата звернення: 07.09.2019).

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УЧАСНИКІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВ ЗА ПОРУШЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

УДК 347.45/.47

<https://doi.org/10.32849/2409-9201.2020.20.26>

Сіщук Л. В.,

кандидат юридичних наук, завідувач Лабораторії проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Sishchuk L. Responsibility of participants of business associations for violation of the corporate agreement

The article analyzes the scientific perspectives on civil liability and corporate agreement. It is determined that, in case of violations of the statutory regulations governing, the exercise of subjective civil rights and / or non-compliance with the corresponding duties, there is a need to protect them in the manner prescribed by law. The possibility of defining measures of civil liability in corporate agreements is considered, which is conditioned by ensuring effective and transparent management in the company, corporate control, settlement of corporate conflicts and more. Determined that the activities of civil liability can be divided into general and special. Argued that the activities of civil liability should be determined not only by law, and can be fixed in the company's charter and corporate contract detailing the possibility of applying a measure of liability depending on the violation of one or another way of exercising corporate rights, which is defined by a corporate agreement.

It was determined that summarizing the number of corporate agreements concluded in the practical sphere and determination of feasibility of applying certain civil liability measures under such agreements are possible only for the results of such cases in courts. However, the existence of a large number of such corporate disputes is hardly possible to indicate. At the same time, some examples of case law can be called.

Determined that general measures of civil liability, namely the payment of penalties and damages, it is advisable to apply if the corporate agreement defines the procedure for the management of property corporate rights, payment of monetary compensation - in the management of non-property (organizational) rights. Along with the general civil liability measures to the members of the company for breach of the terms of the corporate agreement, special measures can be applied, namely the sale and purchase of shares, the terms of which should be directly stated in the company's charter and / or corporate agreement.

Keywords: corporate agreement, civil liability measures, compensation of damages, payment of penalty, payment of compensation, purchase and sale of corporate rights.

У статті проаналізовано наукові погляди щодо цивільно-правової відповідальності і корпоративного договору. Визначено, що заходи цивільно-правової відповідальності можуть бути поділені на загальні і спеціальні. Аргументовано, що заходи цивільно-правової відповідальності визначено не тільки законом, вони повинні бути закріплені у статуті товариства та корпоративному договорі з деталізацією можливості застосування того чи іншого заходу відповідальності залежно від порушення того чи іншого способу здійснення корпоративних прав, визначеного корпоративним договором.

Ключові слова: корпоративний договір, заходи цивільно-правової відповідальності, відшкодування збитків, сплата неустойки, виплата компенсації, купівля-продаж корпоративних прав.

Здійснення суб'єктивних цивільних прав супроводжується дотриманням особою принципів, меж та форм, що визначаються законодавством. Вступаючи у цивільні правовідносини, особа реалізує суб'єктивне право, якому кореспондує обов'язок іншої особи вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення. У разі порушення нормативних приписів, що визначають порядок здійснення суб'єктивних цивільних прав та/або невиконання кореспондуючих обов'язків, виникає потреба у їх захисті в

передбаченому законом порядку, тобто за допомогою застосування належної форми, засобів і способів захисту, зокрема й заходів цивільно-правової відповідальності.

Не вдаючись до детального аналізу поняття відповідальності, в тому числі цивільно-правової, варто погодитися з науковим твердженням, що цивільно-правову відповідальність необхідно розглядати крізь призму охоронного правовідношення. Ю. В. Соколовська зазначає, що така відповідальність реалізується в рамках державного примусу шляхом звернення до юрисдикційних органів, але водночас доводить, що цивільно-правову відповідальність може настати для боржника й у добровільному порядку, оскільки відповідно до загальних засад, закріплених у ст. 3 і ч. 3 ст. 509 ЦК України, суб'єкти цивільних правовідносин мають право вільно, на власний розсуд, обирати лінію належної поведінки й добровільно брати на себе відповідальність у разі порушення принципів реального і належного виконання зобов'язання [10, с. 7].

Разом із тим у літературі правові засоби, які можуть застосовуватися у зв'язку із здійсненням особою протиправного діяння, порушенням суб'єктивного права і (або) законного інтересу, поділяють на три групи: заходи, що зачіпають виключно права потерпілого, наприклад визнання права; заходи, що зачіпають як сферу потерпілого, так і сферу правопорушника, наприклад, відшкодування збитків, стягнення неустойки, присудження до виконання обов'язку в натурі; заходи, що зачіпають виключно сферу правопорушника, наприклад позбавлення права. Перша група правових засобів включає тільки заходи захисту. Друга група включає і заходи захисту, і заходи відповідальності. Засоби, віднесені до третьої групи, є заходами відповідальності [1, с. 159].

Тому ключовим питанням при визначенні способів захисту суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів є розмежування заходів захисту і заходів відповідальності у разі виникнення потреби їх застосування. О. О. Кот перспективно вважає ідею функціонально-цільового критерію для розмежування мір відповідальності та інших заходів захисту суб'єктивних цивільних прав, з урахуванням того, що метою відповідальності не є покарання правопорушника. Якщо відновлювальна функція інших заходів захисту полягає у відновленні порушеного суб'єктивного права, то аналогічна функція цивільно-правової відповідальності виконує компенсаційну функцію і стосується не самого порушеного права, а майнової сфери потерпілого [5, с. 239]. Ю. В. Соколовська також зазначає, що основна функція заходів захисту полягає в забезпеченні, стимулюванні належного виконання обов'язків учасниками цивільного обороту до моменту вчинення правопорушення або до моменту його припинення. Відповідальність є додатковим обтяженням і не може замінювати первісний обов'язок на новий. У зв'язку з цим заходи захисту і заходи цивільно-правової відповідальності охоплюються поняттям «способи захисту», що не поглинають, а доповнюють одне одного [10, с. 7]. Варто погодитися з наведеними твердженнями, адже, для прикладу зазначеного, згідно з ч. 1 ст. 552 ЦК України сплата (передання) неустойки не звільняє боржника від виконання свого обов'язку в натурі.

Щодо способів захисту корпоративних прав, то О. В. Бігняк зазначає, що їх перелік містить як загальні способи (наприклад, визнання недійсними правочинів), так і спеціальні способи захисту (наприклад, примусове виключення зі складу учасників, витребування акцій з незаконного володіння), які передбачені в окремих правових нормах та відображають специфіку корпоративних прав [1, с. 161]. Оскільки корпоративні права реалізуються учасниками підприємницьких товариств у внутрішніх відносинах компанії через їх вплив на корпоративне управління, а способи здійснення корпоративних прав визначаються не тільки законом, а й внутрішніми локальними актами та корпоративними договорами, то доцільно розглянути можливість визначення заходів цивільно-правової відповідальності у корпоративних договорах, що укладаються між учасниками підприємницького товариства для створення сприятливих умов щодо здійснення своїх корпоративних прав та/або забезпечення ефективного та прозорого управління в товаристві, забезпечення корпоративного контролю, врегулювання корпоративних конфліктів тощо.

Зокрема, В. В. Васильєва зазначає, що корпоративний договір покликаний регулювати відносини саме щодо управління корпоративними правами, тобто йдеться про узгодженість дій учасників юридичної особи корпоративного типу у сфері реалізації ними організаційного спектру повноважень, що становлять зміст корпоративних прав [4, с. 225]. Тому визначення корпоративного договору слід формулювати, виходячи із загального розуміння категорій «правочин» та «договір», вирізняючи його з-поміж інших договорів за допомогою окреслення специфіки предмета договору [4, с. 226]. При цьому М. К. Галянич вказує на те, що корпоративні договори не можуть міняти корпоративну структуру, порядок прийняття корпоративних рішень, встановлені корпоративні правила, оскільки вони визначаються правопорядком в розрахунку на третіх осіб. Їх умови не можуть суперечити законодавчим заборонам, природі договірних відносин або суспільним інтересам [2, с. 47]. Відповідно і наслідком їх порушення є заходи цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання таких зобов'язань у вигляді відшкодування збитків, способів забезпечення виконання зобов'язань, що випливають з такого договору [2, с. 48]. Тому варто проаналізувати особливості застосування заходів цивільно-правової відповідальності у контексті їх визначення у корпоративному договорі.

В юридичній літературі зауважено, що нині у колективів корпорацій є всі передумови, щоб наповнити свої правові норми власним вольовим змістом. Підставою для цього є законодавче закріплення презумпції «дозволене все, що не заборонене». Багато питань, як зазначає Ю. М. Жорнокуй, що виникають в процесі діяльності товариства, не можуть бути врегульовані в рамках статуту [3, с. 85]. Тому варто погодитися з М. С. Федорко, що інститут корпоративного договору може бути досить дієвим інструментом вирішення внутрішніх конфліктів при здійсненні управління підприємством, і його закріплення у вітчизняному законодавстві є позитивним кроком [12, с. 242].

У чинному ЦК України відсутнє поняття «корпоративний договір» як родове правове явище, що могло б бути застосовуваним для всіх підприємницьких юридичних осіб і законодавчо закріпленим на кодифікованому рівні. Водночас, розкриваючи зміст таких договорів, в практичній сфері завжди йдеться про договори між акціонерами та договори між учасниками товариств, предметом яких є корпоративні права та способи їх здійснення в компанії. Правове регулювання щодо корпоративних договорів можна віднайти у Законі України «Про акціонерні товариства», відповідно до якого за договором між акціонерами його сторони зобов'язуються реалізувати у спосіб, передбачений таким договором, свої права та/або утримуватися від реалізації зазначених прав (ч. 1 ст. 26-1); а також у Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», у ст. 7 якого вказується, що договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації (далі – корпоративний договір), є безвідплатним і вчиняється в письмовій формі.

У зв'язку з цим, як слушно зазначає Н. В. Щербакова, практичним залишається питання відповідальності за порушення змісту (умов) корпоративного договору [13, с. 127]. Адже предмет корпоративного договору – комплексний, в якому слід врахувати всі складові: відповідні права та повноваження учасників; правові рамки обмеження прав та обов'язків; правила поведінки, за якими відбувається здійснення та реалізація таких прав та повноважень [13, с. 130]. Зокрема, Ю. М. Жорнокуй зауважує, що особливе місце у разі укладення корпоративного договору займає так звана тупикова ситуація. У загальних рисах її можна охарактеризувати як неможливість досягнення акціонерами згоди за ключовими моментами діяльності АТ [3, с. 84].

У п. 10.5 зразкового Кодексу корпоративного управління для приватних і сімейних компаній в Україні зазначено, що у разі виникнення корпоративного конфлікту між акціонерами, кожний з яких володіє значним пакетом акцій (більш як 25%) щодо ключових питань діяльності Компанії (формування органів управління, використання прибутку, визначення стратегії розвитку Компанії тощо), виникає суттєва загроза як для нормального здійснення операційної діяльності Компанії, так і для її репутації. Слід розуміти, що чи не єдиним шляхом вирішення такого конфлікту є продаж однією зі сторін належних їй акцій за справедливою ціною. З метою практичної реалізації такого механізму Компанія та її акціонери, що володіють значними пакетами акцій, повинні заздалегідь визначити та зафіксувати у внутрішніх нормативних документах *та/або акціонерних угодах* визначення так званої тупикової ситуації та порядок дій у разі її виникнення [7, с. 38]. У зазначеному Кодексі також окреслено можливі варіанти вирішення корпоративного конфлікту, а саме: в п. 10.7 вказано, що у разі виникнення «тупикової ситуації» сторони конфлікту можуть бути зобов'язані: протягом певного строку провести переговори за обов'язковою особистою участі кінцевих бенефіціарів щодо можливості розподілу активів та зобов'язань Компанії таким чином, щоб не завадити її бізнесу та не порушити інтересів інших акціонерів; у разі, якщо переговори не призведуть до вирішення конфлікту, будь-який з акціонерів, що володіє більш як 25% акцій Компанії, може запропонувати будь-якому іншому акціонерові, що володіє більш як 25% акцій Компанії, придбати в нього належний йому пакет акцій Компанії. Акціонер, що отримав таку пропозицію, повинен у певний строк укласти угоду про придбання та у повному обсязі виконати її умови, або продати акціонерові, що звернувся з пропозицією, весь власний пакет акцій Компанії на умовах пропозиції (укласти угоду та у повному обсязі виконати її умови) [7, с. 39].

І. В. Спасибо-Фатеева зазначає, що одним із прикладів таких ситуацій є ігнорування акціонерами скликання загальних зборів і недопустимість за українським законодавством знижувати вимоги до кворуму, що перешкоджає діяльності АТ та вимагає врегулювання «тупикових ситуацій» («deadlocks»). Серед способів, якими досягається розв'язання проблем, найбільш поширеним є Russian roulette (російська рулетка) – акціонер, який не може дійти згоди з іншим акціонером (як правило, це власники значних пакетів акцій) стосовно питань управління, направляє останньому пропозицію про покупку його пакету акцій. Реакція на таку пропозицію може бути у вигляді обрання однієї з двох моделей: продати свій пакет акцій на запропонованих умовах або, навпаки, викупити у акціонера-оферента його пакет на тих самих умовах [11, с. 177].

Якщо звернутися до норм законів, у яких містяться положення про корпоративні договори, то прямих вказівок щодо можливості застосування таких спеціальних заходів цивільно-правової відповідальності, спрямованих на майнове позбавлення порушника корпоративних прав, не передбачено. Більше того,

тільки у ч. 6 ст. 26-1 Закону України «Про акціонерні товариства» визначено, що договором між акціонерами можуть передбачатися способи забезпечення виконання зобов'язань, що впливають з такого договору, та заходи цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання таких зобов'язань. Крім того, у п. 7 цієї самої статті Закону вказано право сторін договору між акціонерами вимагати відшкодування завданих збитків, стягнення неустойки (штрафу, пені), виплати компенсації (фіксованої грошової суми або суми, що підлягає визначенню в порядку, передбаченому договором між акціонерами). У Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» такі положення взагалі відсутні. Тому положення про визначення обов'язку продати акції (частки) чи викупити акції (частки) може міститися в локальних документах товариства та/або корпоративному договорі, оскільки це не суперечить ЦК України та відповідає положенням ч. 7 ст. 26-1 Закону України «Про акціонерні товариства» про застосування інших заходів відповідальності у зв'язку з порушенням умов договору.

Прикладом практичного застосування таких спеціальних заходів відповідальності можна навести акціонерну угоду від 21.02.2006 р., що була укладена між ПАТ «Авіакомпанія «Міжнародні Авіалінії України» та Swissport International Ltd, згідно з п. 10.1.1 якої встановлено, що дія не обмежена за терміном та угода залишається чинною до моменту ліквідації товариства, та згідно з п. 9.2.1. – у разі, якщо невиконання за визначеними підпунктами угоди не усунуто протягом 30 днів, відведених на усунення невиконання, сумлінний учасник матиме можливість, але не зобов'язаний, купити всю частку власності не виконуючого учасника за ціною, яка дорівнює справедливій ринковій ціні. У справі № 5011-62/8101-2012 за позовом ПАТ «Авіакомпанія «Міжнародні Авіалінії України» до Swissport International Ltd. та ТОВ «Свіспорт Україна» (в подальшому «ІНТЕРАВІА») про визнання договору частково недійсним прийнято рішення: позовні вимоги ПАТ «Авіакомпанія «Міжнародні Авіалінії України» задовольнити частково та укласти договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі між Swissport International Ltd. та ПАТ «Авіакомпанія «Міжнародні Авіалінії України» на визначених у судовому рішенні умовах [8].

Втім для українського цивільного законодавства, коли йдеться про заходи цивільно-правової відповідальності, як уже зазначалося, більш притаманними є заходи, що стосуються грошових виплат, як то: відшкодування збитків, сплата неустойки, виплата грошової компенсації. Відшкодування збитків займає особливе місце серед форм цивільно-правової відповідальності. За загальним правилом, боржник зобов'язаний відшкодувати кредиторів збитки у повному обсязі. Стягнення неустойки застосовується незалежно від наявності збитків. Розмір даного заходу відповідальності на відміну від збитків не підлягає доведенню і носить яскраво виражений характер. Зазвичай встановлюється у законі або конкретизується у договорі. Неустойка вважається способом забезпечення виконання зобов'язань і мірою відповідальності у разі невиконання або неналежного виконання зобов'язань.

У контексті застосування зазначених заходів цивільно-правової відповідальності у разі порушення суб'єктивного корпоративного права більшість вчених висловлюють позицію, що їх складно застосувати у практиці. Зокрема, І. В. Спасибо-Фатеева зазначає, що збитки проблематично довести через визначення витрат і, насамперед, не отриманих доходів, тим паче, якщо ця угода стосується не майна, а організаційних прав акціонера, а неустойка – дуже сумнівна, оскільки навряд чи взагалі в таких угодах може передбачатися, бо вони, по суті, не носять майнового характеру [11, с. 181].

В юридичній літературі вказується, що саме компенсація як спосіб забезпечення виконання корпоративного договору вбачається більш переважною. Н. В. Щербакова зазначає, що наявність в корпоративному договорі умови про компенсацію в твердій сумі, як способу забезпечення його виконання, не дозволить суду знизити розмір договірної неустойки згідно з ч. 3 ст. 551 ЦК України, а також не потребує доведення розміру спричинених збитків [13, с. 128]. М. С. Федорко також дотримується зазначеної позиції вказуючи, що специфіка предмета корпоративних договорів, немайновий характер зобов'язання, зумовленого зазначеним договором, є тими чинниками, які практично унеможливають оцінку наслідків такого порушення у грошовій формі. Так, при порушенні домовленості голосувати у визначений корпоративним договором спосіб, доказати як самі збитки, так і обґрунтувати їх розмір виявляється практично неможливим [12, с. 242].

В цілому погоджуючись із вказаною думкою, варто зауважити, що узагальнити кількість укладених корпоративних договорів у практичній сфері та визначити доцільність застосування тих чи інших заходів цивільно-правової відповідальності за такими договорами можливо тільки за результатами розгляду таких справ у судах. Втім наявність значної кількості таких корпоративних спорів навряд чи можливо вказати. Водночас поодинокі приклади з судової практики можна назвати.

Зокрема, згідно з Постановою Вищого господарського суду України від 03 червня 2015 року у справі № 922/5191/14 про визнання недійсними пунктів договору судами першої та апеляційної інстанцій встановлено, що 23 вересня 2013 року між ОСОБА_6 (Сторона 1) і ОСОБА_7 (Сторона 2), а також ТОВ «Завод покрівельних матеріалів «Аквазол» (Сторона 3) та ТОВ «Едельвейс» (Сторона 4) було укладено попередній договір, відповідно до умов якого ОСОБА_7 зобов'язується в строк не

пізніше 27 грудня 2013 року укласти з ОСОБА_6 основний договір купівлі-продажу корпоративних прав (частки у статутному капіталі) ТОВ «Едельвейс» на умовах, встановлених попереднім договором. Зі змісту п.1.1 попереднього договору вбачається, що предметом основного договору купівлі-продажу корпоративних прав (частки у статутному капіталі) мали бути корпоративні права у розмірі 50% статутного капіталу та інші корпоративні права ТОВ «Едельвейс». Зазначена частка у статутному капіталі належить ОСОБА_6 на підставі статуту ТОВ «Едельвейс» (нова редакція). Відповідно до п. 4. 2 попереднього договору від 23 вересня 2013 року у разі, якщо основний Договір купівлі-продажу корпоративних прав (частки у статутному капіталі) у розмірі 50% статутного капіталу ТОВ «Едельвейс» не буде укладено у термін до 27 грудня 2013 року, у зв'язку з будь-якими діями Сторін, направленими на ухилення від укладення та нотаріального посвідчення основного договору купівлі-продажу корпоративних прав (частки у статутному капіталі) та/або договорів поруки, застави та іпотеки на викладених у цьому попередньому договорі умовах, то Сторона, яка ухиляється, зобов'язана сплатити іншій стороні штраф у розмірі 10% суми грошового забезпечення, зазначеного у п.1.2 розділу I цього договору, в строк не пізніше 15 січня 2014 року. За результатами розгляду цієї справи суд дійшов висновку, що сторонами спору є фізичні особи – громадяни ОСОБА_7 та ОСОБА_6, а спір між ними ґрунтується виключно на нормах цивільного права у зв'язку з досягненням попередньої домовленості щодо купівлі-продажу належної на праві власності частки у господарському товаристві. За суб'єктивним складом та правовою природою спірних правовідносин даний спір не можна визнати таким, що на нього поширюється юрисдикція господарських судів України [9].

Хоча у зазначеній справі йдеться про попередній договір, визначений ст. 635 ЦК України, адже на момент укладення договору на законодавчому рівні не передбачалася можливість укладення корпоративного договору між учасниками ТОВ, а втім попередній договір містив ознаки корпоративного договору. До порівняння, відповідно до ч. 3 ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» корпоративний договір може передбачати умови або порядок визначення умов, на яких учасник має право або зобов'язаний купити або продати частку у статутному капіталі (її частину), а також визначати випадки, коли таке право або обов'язок виникає.

Водночас наведений приклад із судової практики є свідченням того, що такий захід цивільно-правової відповідальності як сплата неустойки може мати місце у практичному застосуванні, якщо предметом корпоративного договору є корпоративні права, що мають бути куплені та/або продані на умовах, визначених учасниками товариства – сторонами корпоративного договору у разі недотримання цих умов чи порядку їх визначення такими суб'єктами, адже у даному випадку акцент ставиться на майнову складову корпоративних прав.

Якщо звернутися до норм іноземного законодавства, то, для прикладу, типовий зміст акціонерних угод за швейцарським правом визначається колом питань, в числі яких йдеться й про наперед визначені збитки на випадок порушення договору акціонерів. Саме в угоді прийнято передбачати санкції для акціонерів-порушників, що можуть бути застосовні у випадку наявності факту порушення, навіть за відсутності економічних втрат. До таких санкцій віднесено обов'язок виплатити певну грошову суму, передати визначену річ чи надати певну послугу, відмовитися від певного права чи його здійснення, продати свої акції іншим акціонерам. Ці санкції заслуговують на увагу і, можливо, запозичення у вітчизняну практику акціонерних угод. Застосовуються також штрафні санкції, хоча суд вправі їх зменшувати, якщо вважатиме надмірними [6, с. 77].

Таким чином, поряд із такими загальними заходами цивільно-правової відповідальності, що можуть застосовуватися до учасників підприємницького товариства за порушення умов корпоративного договору, як то: відшкодування збитків, виплата неустойки чи виплата грошової компенсації, варто виділити й спеціальні заходи, а саме, купівля-продаж продаж акцій/часток у статутному капіталі, умови застосування яких слід прямо закріплювати у статуті товариства та/або корпоративному договорі. Щодо загальних заходів цивільно-правової відповідальності, то такі санкції як сплата неустойки чи відшкодування збитків доцільно застосовувати, якщо корпоративним договором визначається порядок управління майновими корпоративними правами, виплата грошової компенсації – при управлінні немайними (організаційними) правами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бігняк О. В. Цивільно-правовий захист корпоративних прав в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня док. юрид. наук за спеціальністю 12.00.03. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2018. 501 с.
2. Галянтич М. К. Законодавство України про корпоративні договори між учасниками товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю. Корпоративне право України та країн Європейського Союзу: новели законодавства. Збірник наукових праць за матеріалами XVI Міжнародної науково-

практичної конференції. НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. док. юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ, 2018. С. 45 – 48.

3. Жорнокуй Ю. М. Окремі питання застосування категорії «акціонерний договір». Корпоративні правочини: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27–28 вересня 2013 року. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. С. 82 – 87.

4. Корпоративне право України: проблеми теорії та практики: монографія. Васильєва В. А., Зеліско А. В., Луць В. В., Саракун І. Б., Сіщук Л. В. [та ін.]; за заг. ред. проф. В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2017. 612 с.

5. Кот О. О. Проблеми здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав: дис. на здобуття наук. ступеня док. юрид. наук за спеціальністю 12.00.03. Київ, 2017. 550 с.

6. Нецька Л. С. Про акціонерні угоди. Корпоративні правочини: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27–28 вересня 2013 року. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. С. 73 – 82.

7. Окунів О. Корпоративне управління в приватних та сімейних компаніях: посібник. 2012. 182 с.

8. Постанова Київського апеляційного господарського суду від 25. 09. 2014 р. Справа № 5011-62/8101-2012.

9. Постанова Вищого господарського суду України від 03 червня 2015 року. Справа № 922/5191/14. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/44724062> (дата звернення: 19.07.2019).

10. Соколовська Ю. В. Учасники підприємницьких товариств як суб'єкти цивільно-правової відповідальності у корпоративних відносинах: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук. Івано-Франківськ. 2019. 20 с.

11. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивілістика: на шляху формування доктрин: вибр. наук. пр. Х.: Золоті сторінки, 2012. 696 с.

12. Федорко М. С. Відповідальність за порушення корпоративного договору: окремі зауваження. Правовий захист корпоративних прав за законодавством України та країн Європейського Союзу: Збірник наукових праць за матеріалами XVII Міжнародної науково-практичної конференції. НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. док. юрид. наук, академіка НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ, 2019. С. 240 – 244.

13. Щербакова Н. В. Питання змісту корпоративного договору. Міжнародний журнал «Право і суспільство»: за ред. док. юрид. наук, проф. Васильєвої В. А. Випуск 8. Івано-Франківськ: Фоліант, 2018. С. 123–132.

ОБРАННЯ ЕФЕКТИВНОГО СПОСОБУ ЗАХИСТУ У РАЗІ ПРИПИНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА

УДК 347.191

<https://doi.org/10.32849/2409-9201.2020.20.27>

Хоменко В. О.,

кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник відділу проблем приватного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Khomenko V. Remedies used for the termination of business entity under a court decision.

The paper focuses on remedies of civil rights and interests used for the termination of business entities under a court decision study. The author notes that current wording of the Article 16 of the Civil code of Ukraine enabled Ukrainian courts to determine an effective remedy in cases stipulated by law, and the provisions of Article 5 of the Civil procedural code of Ukraine and Article 5 of the Economical procedural code of Ukraine which provide the possibility to use an effective remedy.

The author studies main remedies used for the termination of business entites under the caselaw of Ukrainian courts and civil doctrine which are: (1) declaring the invalidity of the articles of association, (2) declaring the invalidity of the articles of incorporation, (3) declaring the invalidity of the record of incorporation of an entity etc.

The evolution of legal regulation of the remedies used for termination of a business entity is studied. It is noted that there is no unified standard for the grounds, which shall result for a business entity termination and correspondent remedies in a case for legal entity termination under a court decision. Thus, such standard existed under the Article 38 of the Law of Ukraine «On state registration of legal entities and individual entrepreneurs», but was actually excluded by adoption of new edition in the Law of Ukraine «On state registration of legal entities, individual entrepreneurs and public organizations».

Key words: remedies, business entity, entity, termination of an entity, liquidation, court decision.